

Radkin HONZÁK a kol., *Doba koronavirová*, Praha: Zed', 2020, 305 s., ISBN 978-80-907674-4-7.

Reakce na nejdůležitější událost roku 2020, globální šíření nového viru, se promítla do veřejného prostoru poměrně rychle, ať už prostřednictvím mnoha novinových statí a internetových příspěvků, článků v podobě „časových snímků“, nebo i úvah s delším časovým přesahem. Uvedené typy příspěvků obsahuje rovněž zde recenzovaná kniha, v níž skupina téměř dvaceti autorů předkládá čtenářům odpovědi na takové otázky, jako např. jak v průběhu historie změnily pandemie lidstvo, kdy a jak se s koronavirem dokážeme vyrovnat nebo změni koronavirus i nás? Některé kapitoly jsou napsané jako osobní zážitky autorů s koronavirem a jiné zdůrazňují spíše odborná hlediska. Přesto vytvářejí kompaktní celek, v němž je možné najít mnoho rozmanitých poloh a rovin. Ediční záměr se podařilo realizovat a některé části připadají i neodborníkovi jako inspirativní a hodné zamyšlení. S přibývajícimi stránkami textu se zajímavost neztrácí a pestrost, množství a variantnost pohledů stále překvapuje. Jednotlivé „kapitoly“ mohou uspokojit široký okruh zájemců, osobně se však chci věnovat příspěvkům s určitým sociologickým nábojem.

Publikace nabízí vysvětlení výrazů epidemie a pandemie, které jsou řeckého původu. Předpona epi- označuje blízkost a pan- všude a ve spojení se slovem demos charakterizují jev, který se vztahuje „na (všechn) lid“ (epidemos, pandemos).

Pohled na dějiny lidstva jako na historii poznamenanou zápasem s chorobami, které se přenesly ze zvířat na člověka, přináší Miroslav Bobek. Zároveň připomíná, že nových nákaz vzniklých přenosem přibývá a rychlost šíření takových chorob se v důsledku moderní dopravy a celkového životního stylu stává zcela bezprecedentní. Znamená to, že pandemii označovanou jako covid-19 může vystřídat podobná nákaza tohoto druhu.

Dnešní pandemii z pohledu staletí hodnotí Zdeněk Hostomský, podobně jako předchozí autor konstatuje, že jde o jednu z mnoha, které se v dějinách vyskytly a ještě vyskytnou. Podle epidemiologa se lidstvo setkalo s daleko horšími věcmi. Současný virus nezabíjí sám, ale většinou napadá jednotlivce s již existujícími potížemi, které je možné označit jako chronické záněty. V této souvislosti je vhodné připomenout ukazatel kvality života nazvaný „healthy life years“ pohybující se u nás na úrovni 63–64 let. Autor na základě zahraničních zkušeností konstatuje, že lidé jsou u nás velmi ledabylí. Dokazuje to na proočkovanosti proti chřipce, která se dlouhodobě pohybuje kolem pětiprocentní úrovně. V USA jsou všichni zdravotníci proti chřipce povinně očkovaní, proočkovanost v ČR i mezi zdravotníky dosahovala v minulosti maximálně 40 %.

Už staří Řekové si všímali účinků nákaz tohoto typu. Hippokratés spojil pojem epidemie s kolektivním ohrožením lidských životů nakažlivou chorobou. Řecký historik Thúkýdídés se zabýval nejen škodami na zdraví a životech lidí, ale i dopadem na společenský řád. Epidemii hodnotil jako společenský fenomén s ekonomickými, politickými i dějinnými důsledky. Jak poznamenává Martin Hála, epidemie narušila společenské poměry do té míry, že přestaly platit mravní principy,

zákonnost, státu a moci se ujali lidé toužící jen po vládě, bez ohledu na obecné blaho.

Václav Cílek se zamýšlí nad hodnocením jednotlivých dnešních dopadů pandemie. Dlouhodobě většina společnosti i odborníků vnímá zdravotní dopady. Současně část politiků, soudců, ale i veřejnosti zdůrazňuje ekonomické ztráty. Na pozadí těchto dvou pohledů se ukrývá složitý proces smiřování se s vlastní smrtelností a uvažování nad tím, na čem ve světě doopravdy záleží.

Reakce lidí na samotné zvraty doby se historicky člení do dvou rozdílných skupin. Ti, kteří se v důsledku nové situace cítili ukřáceni na předchozích možnostech užívat si života, vyhledávali halasné veselí. Druhá skupina reflektující sama sebe se snažila budovat své vlastní útočiště. Bylo tomu tak už v římské době, kdy část lidí během epidemie moru začala více reflektovat svůj život a stávala se zodpovědnější a jiní se snažili urvat, co ještě šlo. Stejné reakce se opakovaly i v pozdějších dobách.

Myslitelé počínaje minulými staletími se shodli na tom, že klid nachází člověk jen sám v sobě. Může mu k tomu napomoci pobyt v přírodě, manuální práce, setkání s něčím krásným, uměleckým výtvozem či vědomí něčeho nadosobního.

Martina V. Kopecká uvažuje o rychlosti dnešního života, o rychlosti našeho bytí, na níž si většina z nás přivykla. Probíhající situace však přinutila dupnout na brzdu a mnozí narazili „čelem na sklo“. Tento náraz může být školou pokory, kterou nyní my všichni procházíme. U většiny z nás nečekaná situace vyvolává strach, který může být užitečný v kritických chvílích, ale pokud se stane každodenní součástí našich životů, stává se škodlivým. I když „světlo na konci tunelu“ nevidíme, měli bychom mít důvěru v myšlenku, že to, co se děje, se děje dobře a dobře dopadne. Jde o myšlenku vlastní všem duchovním směrům, včetně křesťanství. Jak staleté zkušenosti ukazují, nejsou to jen „těšínská jablíčka“.

Na strach jako aspekt života moderního člověka upozorňuje rovněž Anna Hogenová. Konstatuje, že dnešní lidé se bojí více, než tomu bylo kdykoliv v minulosti. Přisuzuje strachu roli dobrého sluhy, ale zlého pána. O škodlivosti přemíry strachu se vědělo v minulých staletích, v průběhu času se na to však pozapomnělo. Většina dnešních lidí je však nasměřována jinak, v intencích hesla „Tak si to užij“, a nárokují si právo užívat za každou cenu a jakýchkoliv podmínek. Každodenní přístup k životu v naší společnosti se musí změnit, protože ten dosavadní postrádající hloubku myšlení vede jenom ke sebezkáze. Poznání, že nám není dána schopnost řídit budoucnost a že to, co nám může prospět, je učit se pokorně žít s nejistotou, je zásadou pro příští léta a oporou i při zvládání pandemie.

O vytrácejících se pohledech obracejících se do minulosti a expandující poptávce po budoucnosti pojednává Jan Lipold. Přiznání, že „někdo nemá vhodné řešení“, je v současnosti pokládáno za slabost a neschopnost. Se složitostí doby se stupňují požadavky na ty, kteří mají na starosti různé oblasti života jako svůj denní chleba, zejména pro politiky a lékaře. Musejí přicházet s návrhy za jakoukoliv cenu, jsou za to placeni. Snaha nacházet východisko za každou cenu vede až k tomu, že mnohdy jsou odpovědi na otázky vydávány dokonce za poznání. Pandemie ukázala, že i specialisté věděli o exponenciálně se šířící nemoci jen pramálo. V této situaci se projevilo, že dobré otázky jsou daleko cennější než neúplné odpovědi. O celé situaci spojené s hledáním řešení a neustálým se obracením do budoucnosti se vyjádřil papež František následovně: „Bouře obnažila naši zranitelnost a odhalila falešné a zbytečné jistoty, na kterých jsme stavěli své plány, projekty, zvyklosti a priority. A ukázala na to, jak jsme zanedbávali a vzdávali se věcí, které naše životy a naši společnost vyživují, udržují a posilují.“ Žít pro budoucnost, pro ni udělat cokoli a nevšímat si přitom přítomné reality je jeden z největších sebeklamů dějin i podle filosofa Milana Machovce.

Jan Lipold personifikuje dva základní přístupy při vyrovnávání se s pandemií a jejími důsledky v osobě papeže Františka a ministra průmyslu a obchodu Karla Havlíčka. Jejich koncepce nemusí

být v rozporu. V této situaci je zřejmé, že „agenda papež je nezbytnou podmínkou a agenda Havelček doplňkem“. Přitom život doposud běžel tak, jako by tomu bylo obráceně. Pokud by měl setrvat dosavadní způsob, tak skončíme, podotýká autor.

Stanislav Komárek se podrobněji zamýšlí nad dnešním převládajícím ekonomickým uvažováním a s tím spojenými okolnostmi, s typickým předpokladem, že HDP musí neustále růst. Dojde-li k jeho poklesu, je to pokládáno za strašlivé neštěstí. Dobrá úroda je pro nás samozřejmostí, a pokud se přihodí něco jiného, nejsme na to připraveni. Západní civilizace má tak silnou panickou obavu o sebe jako žádná jiná kultura. Evropské společnosti nebyly po dlouhou dobu schopny vyrovnat se byť jen v malé míře s krátkodobou škodou pro dlouhodobé dobro a nyní do toho musí jít v obrovském rozsahu. Svůj příspěvek uzavírá reakcí na otázku, zda je „dobré“ či „zlé“, že nás postihla pandemie. Odpovídá, že je to podobná paotázka, jako zda je dobré či zlé, že po zimě přichází jaro. Danuše Nerudová uvažuje nad tématem, jak změni koronavirus společnost. Při pohledu do zpětného zrcátka je zřejmé, že jsme žili takovým způsobem, jako bychom si o takovou zkušenost kledovali. Ani dosavadní změny krajiny a přírody v různých částech světa nedokázaly přimět světové lídry k dohodám na razantních úsporných opatřeních, jež by vedly k větší ohleduplnosti k přírodnímu prostředí. Doposud platilo, že je potřebné neustále přinášet oběti na oltář neomezeného hospodářského růstu. Příroda na to zareagovala příchodem viru. V příštích měsících nepůjde jen o míru hospodářského růstu, ale zejména o změnu našeho životního stylu. První krůčky ke změně děláme, když jsme zjistili nebo zjišťujeme, že řada věcí, zdánlivě nepostradatelných, nám najednou nechybí.

Marek Orko Vácha nabízí úvahu na téma Krize je šance s dominující otázkou, co získáváme nebo jsme získali. První pozitivní moment je v poznání, že není nic, na co by měl člověk nezpochybnitelné právo. Nejedna z nás žije v bublině pohodlí, a pokud se někdy přihodí, že příroda vtrhne do naší bubliny, způsobí to šok, že moc přírody je silnější než moderní technologie, a zaznívá požadavek, aby s tím někdo něco udělal. Druhý pozitivní moment je spojený se schopností krize burcovat, mobilizovat síly. Krize vede k využití všech sil a posiluje snahu nepoddávat se. Třetí zisk spočívá v propojování doposud neznámých lidí, kteří si vzájemně pomáhají, zapojují se a projevují tak své lidské kvality, jež jsou v běžných životních situacích méně zřetelné. Z toho i mnohého dalšího, z mnohaměsíčního úsilí zdravotníků, sociálních pracovníků, policistů, vojáků, hasičů, dobrovolníků, studentů, skautů a dalších je dnes zřejmé, že právě pravidelná, každodenní činnost je základem, který přispívá ke zvládnutí pandemie.

Závěrem je možné konstatovat, že obsahově různorodé příspěvky mají několik společných rysů. První z nich upozorňuje na to, že lidé a společnost nemohou nadále setrvat v iluzi o nezávislosti na přírodě. Každá společnost je zarámována přírodně historickými podmínkami a uvědomění si této reality může možnosti lidstva jenom posílit. Druhý, související s prvním, připomíná, že neustálé „pachtění po lepší budoucnosti“ je dějinnou epizodou, která musí uvědoměle skončit a musí být vystřídána střídavým hodnocením stavu přírody, společenských vztahů i lidí a vést k reálnému nástupu dalších možností. Třetí, navazující na druhý, zdůrazňuje potřebu změny dosavadního konzumního životního způsobu, životního stylu. Situace po utlumení koronavirové krize vytváří vhodný prostor pro postupné nasměrování na cestu, která může přispět k „lčení“ nashromážděných společenských neduhů. Kniha by se měla stát „povinnou četbou“ pro dnešní i příští poslance, senátory, politiky, žurnalisty, kteří do značné míry ovlivňují směřování společnosti.

Ján Mišovič

(TF JU, misovic@tf.jcu.cz)